

Særutskrift

Utvalg	Utvalgssak	Møtedato
Nasjonalparkstyret for Forollhogna	40/2020	27.11.2020

Byggeskikkveileder for Forollhogna nasjonalpark med tilliggende landskapsvernområder – slutføring og utsending

Vedlegg (på nett):

Byggeskikkveileder for Forollhogna nasjonalpark med tilliggende landskapsvernområder
Høringsuttalelser
Kort oppsummering av høringsinnspill og gjennomgang av uttalelser

Andre saksdokumenter:

24.04.2020 Høring av ny Byggeskikkveileder – Forollhogna nasjonalpark og tilliggende landskapsvernområder

Saksopplysninger

Ny felles byggeskikkveileder

Byggeskikkveileder for Forollhogna nasjonalpark med tilliggende landskapsvernområder er utarbeidet av Norconsult AS v/Birgit Wikan Berg. Veilederen tar utgangspunkt i de verneområdene som nasjonalparkstyret forvalter og spesielt seterområdene rundt Forollhogna.

Samarbeidsprosjekt

Veilederen er laget på bestilling fra Nasjonalparkstyret for Forollhogna, Innlandet fylkeskommune (tidligere Hedmark) og Trøndelag fylkeskommune (tidligere Sør-Trøndelag). Initiativ til veilederen er tatt i samarbeid med verdensarvkoordinator for Røros bergstad og Cirkumferensen. Hedmark fylkeskommune (nå Innlandet fylkeskommune) har stått som formell søker om tilskuddsmidler på vegne av aktørene og prosjektet.

Arbeidet med veilederen er finansiert ved hjelp av midler fra de to fylkeskommunene, Riksantikvaren, og de to berørte fylkesmennene gjennom ordningen Utvalgte kulturlandskap (UKL i 2020 via Os kommune og Midtre Gauldal kommune). I tillegg har styringsgruppa og flere av kommunene bidratt med egeninnsats i prosjektet.

Arbeidet har vært organisert med ei *styringsgruppe/prosjektgruppe på 3* bestående av en administrativ representant for hver av de to fylkeskommunene og nasjonalparkforvalter på vegne av nasjonalparkstyret. Prosjektet har leid inn Birgit Wikan Berg som konsulent og forfatter fra Arkitektene Berg og Østvang AS og Norconsult AS.

En stor del av arbeidet har bestått i gjennomgang av eksisterende forvaltningsplaner og veiledere om byggeskikk, innhenting og sammenstilling av eksisterende kunnskap, kontakt til kommunene og fylkeskommunene for supplerende kunnskap om bygningsarven, innhenting av kunnskap fra ulike ressurspersoner, befaringer og dokumentasjon i felt, og deltagelse og informasjon i møter. Alt dette som grunnlag for utarbeiding av selve veilederen.

Bakgrunn for veilederen – unike verdier

Nasjonalparkstyret for Forollhogna forvalter Forollhogna nasjonalpark, 8 landskapsvernområder (seterdaler) og Grøntjønnan naturreservat. Innenfor verneområdene i Forollhogna er det rundt 1700 bygninger, de aller fleste er seterbygninger og utmarkshus.

Området er berørt av flere kvalitetsstatuser med relevans til bygningsarven. Store deler av verneområdene i Forollhogna ligger innenfor verdensarven Røros og Circumferensen. To store «Utvalgte kulturlandskap» ligger i dette området: Seterdalene i Budalen (Midtre Gauldal) og seterdalene Vangrøftdalen og Kjurrudalen (Os).

Seterlandskap med setervoller, utmarksslåtter, bebyggelse og kulturminner er en sentral og viktig del av verneverdiene i området. Å tilrettelegge for fortsatt bruk av området og bygningene, basert på god innsikt i tradisjonene, er det viktigste virkemiddelet vi har for å oppnå formålet med vernet.

Forholdet til verneforskrifter og forvaltningsplaner

Verneforskriftene åpner ikke for ny fritidsbebyggelse i verneområdene, men forskriftene åpner for muligheten til å søke om tilbygg til eksisterende bebyggelse, riving av eldre bebyggelse, oppføring av ny bebyggelse for setring og beitebruk mv. I tillegg behandler styret søknader om fasadeendringer, oppføring av mindre bygg som uthus og do på seter og fritidseiendom. Det kan også gis tillatelse til bruksendring, ombygging mv. Mange søknader er en kombinasjon av riving, nybygg, fasadeendring og istandsetting.

Økt kunnskap, og tidlig veiledning til søker er noe av det viktigste man kan foreta seg for å ivareta bygningsarven i området, og for å tilpasse nytt til eksisterende bebyggelse og natur- og kulturmiljø.

Noe av hensikten med byggeskikkveilederen er også å forenkle forvaltningsplanene for verneområdene, og trekke et klarere skille mellom forskrifter og retningslinjer, politikk, råd og veiledning.

Økt bevissthet og økt kunnskap i «alle ledd» er særlig viktig, og tidlig innsats her som ellers i samfunnet er å foretrekke – fremfor å komme inn med vilkår og krav sent i en søknadsprosess.

Veilederen – et viktig grunnlag for revidering av forvaltningsplanene

Byggeskikkveilederen vil være et viktig grunnlag for revidering av forvaltningsplanene i Forollhogna – hva er det nasjonalparkstyret skal mene noe om – og ikke - i behandling av søknader etter verneforskriftenes bestemmelser? Hva skal være råd man gir til tiltakshaver og hva bør være klare vilkår i en byggesak? Og hvilke roller bør de ulike forvaltningsaktørene ha? Det bør trekkes opp et klarere skille mellom kommunenes rolle og vernemyndighetenes rolle i behandling av byggesøknader. Og hvem har mulighet, ressurser og kompetanse til å veilede tiltakshaver og bidra med kompetansebygging i handverksmiljøene?

Det er viktig å presisere at byggeskikkveilederen i seg selv ikke er et politisk dokument, men en faglig veileder.

Tema bygningsvern og byggeskikk er viktig i de fleste forvaltningsplanene rundt Forollhogna, slik at veilederen bør tillegges vekt i saksbehandling innenfor disse områdene.

I hvor stor grad man skal sette detaljerte vilkår til byggetiltak er noe nasjonalparkstyret må diskutere ved revidering av forvaltningsplanene, samt ved behandling av den enkelte byggesøknad.

Kommunenes rolle

Vi ser at tidlig råd og veiledning er særlig viktig i byggesaker, og at kommunene bør tar større ansvar for bygninger og bygningsvern innenfor verneområdene i sin kommune. Fylkeskommunens rolle og lokale museer er også særlig viktig i forhold til veiledning og kompetanseheving.

Det er opp til de ulike forvaltningsaktørene å velge hvordan de vil bruke veilederen, og om de ønsker å tillegge den vekt i saksbehandling eller ikke. For at kommunene som plan- og bygningsmyndighet skal kunne tillegge veilederen vekt i saksbehandling må hensyn til byggeskikk og bygningsarv innarbeides i arealplaner og kulturminneplaner, slik at det kan legges vekt på veilederen ved søknader om tilskudd til tiltak eller ved søknader om byggetiltak (hjemmel til å sette vilkår).

Målet med veilederen

Veilederen skal gi økt kunnskap og bidra til bevissthet om bygningsarv, lokal byggeskikk og byggetradisjoner i området. Den er ment å være et hjelpemiddel i alle saker som berører bygningene innenfor verneområdene, enten det gjelder spørsmål om vedlikehold, reparasjon, istandsetting, tilbygg, restaurering, rekonstruksjoner, bruksendring eller oppføring av nye bygninger.

Målet er at veilederen skal bli et nyttig redskap for grunneiere og rettighetshavere, for forvaltningsmyndigheter og for folk flest som er interessert i kunnskap om området.

Veilederen vil også kunne brukes for de seterområdene som ligger utenfor verneområdene i de aktuelle kommunene.

Veilederen inneholder:

- en beskrivelse av ulike type seter- og utmarksbebyggelse i området, viktige fellestrekk ved byggeskikken for hele området og viktige særtrekk for enkelte områder
- råd om hvordan vi kan ta vare på verdifulle bygninger, bygningsmiljø, lokal byggeskikk og byggetradisjoner
- råd om hvordan vi tar hensyn til viktige verdier i seterlandskapet ved gjennomføring av tiltak på både eksisterende bygg og ved oppføring av nye.

Høring av veilederen

Utkast til byggeskikkveileder ble sendt på en administrativ høringsrunde til kommunene rundt Forollhogna i juni 2019. Bearbeidet utkast til veileder ble sendt ut til høring våren 2020 til berørte kommuner, fylkeskommuner, og fylkesmenn, samt andre offentlige instanser og lokale aktører som museer, historielag, fjellstyrer mv. Det ble også sendt ut pressemelding og informasjon til bruk på nett for å få lokalt engasjement rundt veilederen.

Det kom inn i alt 10 høringsuttalelser, herav innspill fra 4 av kommunene (Tolga, Tynset, Os og Holtålen) som er berørt av vernet. Oversikt over uttalelsene og selve uttalelsene er lagt på nettsidene til nasjonalparkstyret.

Høringsuttalelser generelt:

- Mange positive kommentarer om at arbeidet og veilederen er bra og viktig
- En del innspill på retting av skrivefeil og noe feil mht. bildetekster, noen kommentarer til betydningen av ord (gjennomgang – rettes opp)
- Flere ønsker supplement til veilederen (eks. retningslinjer og eksempler for mindre bygninger som eks. oppføring av do, endrings-skikk)
- Gode eksempler er viktig, gjerne som supplement til planen
- Viktig at det settes krav til søknader, tilstandsvurderinger, fotodokumentasjon. Trenger god veiledning i forhold til søknader og søknadsgrunnlag
- Forholdet til plan- og bygningslov
- Viktig med oppfølging av veileder med kurs og kompetansebygging (veiledning, kurs, turer, distribusjon, «vekkelsesrunde» for både politikere, administrasjon, eiere, planleggere og utførende snekkere)

Gjennomgang av høringsinnspill

Alle høringsinnspillene er gjennomgått, og de aller fleste kommentarene – forslag til rettinger og suppleringer er tatt inn i det reviderte dokumentet, eller det er gitt henvisninger til aktuell litteratur for mer utdyping av temaet. Oversikt over høringsinnspill og hvordan de er vurdert og tatt inn i veilederen foreligger som vedlegg til saken.

Mer omfattende suppleringer har ikke vært mulig innenfor tilgjengelige rammer og ressurser. Det er gitt innspill fra noen på at det savnes enda mer fokus på utførelse – gode prosesser og håndverksmetoder. Dette er viktige innspill som vi tenker kan følges opp i etterkant som særskilte vedlegg til veilederen (oppfølgende tiltak).

Generell vurdering

Byggeskikkveilederen er en veileder som oppsummerer kunnskap om området, samtidig som den gir råd i forhold til ivaretagelse, istandsetting og utvikling. Vi kunne nok hatt enda mer fokus på gode, praktiske og konkrete råd for istandsetting, men mye av dette må nok komme som oppfølgende tiltak gjennom kursing, kompetanseheving, veiledning og tilleggsmateriell til veilederen. Det er ikke mulig å favne alt på en gang. Vi tror likevel at veilederen slik den foreligger vil være et nyttig redskap for mange – og at den kan skape entusiasme og interesse for en viktig kulturarv i vår region. Veilederen tar utgangspunkt i verneområdene med randsoner, men vil være et nyttig redskap også utenfor disse områdene.

Styringsgruppa har ansett det som viktig at veilederen forteller områdets bygningshistorie og hvilke kvaliteter og særtrekk bygningene og bygningsmiljøene i de ulike seterområdene har. Vi har også ønsket at veilederen skulle synliggjøre viktige *fellesstrekk* for området som helhet – og viktige *særtrekk* for de ulike områdene for å gjøre oss mer bevisste på dette. Dette er også et viktig kunnskapsgrunnlag for revidering av forvaltningsplaner og for behandling av søknader.

Vi anser at økt kunnskap og bevissthet om verdiene er en forutsetning for å gjøre gode valg og for å søke råd når det er nødvendig.

Veilederen legger ikke opp til en konservering av bygningene og seterlandskapet, eller til kopiering av det gamle. Det er viktig å ta vare spesielle og typiske bygninger og bygningsmiljø for ulike tidsepoker, og la ny bebyggelse være representanter for sin tid. Samtidig må ny bebyggelse oppføres i respekt for det gamle, slik at historien fra ulike tider ivaretas og formidles videre til kommende generasjoner. Håndverkstradisjoner (kunnskap og ferdigheter) er også viktig å ta vare på og formidle videre.

Det legges opp til at veilederen kan suppleres med utfyllende opplysninger, råd og gode eksempler i særskilte vedlegg – som kan utarbeides som oppfølgende tiltak i etterkant. Det bør søkes samarbeid med flere andre aktører (kommuner, fylkeskommuner, museer og handverksmiljø) for å få dette til.

Det vil i tillegg være viktig å følge opp byggeskikkveilederen med konkrete tiltak både knyttet til veiledning, kursing, støtteordninger mv. Byggeskikkveilederen bør også tillegges vekt i kommunenes saksbehandling, både når det gjelder søknader om byggetiltak og i forbindelse med søknader om tilskudd.

Oppfølgende tiltak:

1. Formidling av byggeskikkveilederen

Byggeskikkveilederen vil som utgangspunkt foreligge i søkbar, digital utgave som nasjonalparkstyret legger ut og synliggjør på sine nettsider. Vi vil sende ut formelt brev og oppfordre kommuner, fylkeskommuner, museer, grunneierorganisasjoner, fjellstyrer og andre aktuelle forvaltningsaktører til å legge veilederen ut på sine egne nettsider, og formidle denne aktivt til sine brukere, samarbeidspartnere, egen administrasjon og til politikere.

Veilederen burde i tillegg vært trykt for bruk i møter, temaseminar ol. og for å synliggjøre denne for et bredt publikum. Dette er først og fremst et økonomisk spørsmål.

Prioritert vedlegg til veilederen – råd til byggesøknader

Det tas sikte på å utarbeide et særskilt vedlegg til veilederen i forhold til byggesøknader i verneområdene (kan også brukes ellers).

Vedlegget vil gi en beskrivelse av saksgang og utarbeidelse av et skjema over informasjon man ønsker skal følge søknaden mm.

Vedlegget utarbeides i samarbeid med fylkeskommunene, administrativ kontaktutvalg i Forollhogna (representanter for kommunene rundt Forollhogna) og verdensarvkoordinator (Røros).

Andre aktuelle vedlegg

Det er behov for flere vedlegg til veilederen. Det tas sikte på å utarbeide et etter hvert som man ser behov for det. Det kan være aktuelt for flere tema, som for eksempel:

- Eksempelsamling på godt restaureringsarbeid. Dette bør lages i samarbeid med håndverkere med god kunnskap til bygningsvern
- Det bør også vurderes om det kan gis et tilskudd til utarbeidelse av tilstandsvurderinger (utført av gode fagfolk, som i punktet over)
- En samling av eldre foto som viser utviklingen i seterbebyggelsen hadde også vært interessant. Endringskikk kunne vært belyst nærmere her.
- Nye landbruksbygg kunne også fått en bredere omtale. Hvilke krav har dagens/ og morgendagens driftsformer? Hvordan kan det tilrettelegges bedre for fortsatt drift? Her bør landbruksmyndighetene og faglagene engasjeres.

Innstilling til vedtak:

Nasjonalparkstyret for Forollhogna er veldig fornøyd med den utarbeidede byggeskikkveilederen for verneområdene i Forollhogna, og vil gi ros til Norconsult as v/Birgit Wikan Berg for godt utført arbeid på vegne av fylkeskommunene og nasjonalparkstyret.

Nasjonalparkstyret setter stor pris på at det har vært mulig å få gjennomført arbeidet som et fellesprosjekt med Trøndelag og Innlandet fylkeskommuner.

Det er av avgjørende betydning at prosjektet er gitt økonomisk støtte fra disse, tilskuddsmidler fra Riksantikvaren og tilskudd via ordningen «Utvalgte kulturlandskap».

Nasjonalparkstyret håper at veilederen kan bli et nyttig verktøy for mange og til inspirasjon for å ta vare på bygninger og viktige bygningsmiljø i regionen. Utdrag fra veilederen:

«Å tilrettelegge for fortsatt bruk av området og bygningene, basert på god innsikt i tradisjonene, er det viktigste virkemiddelet vi har for å oppnå formålet med vernet.»

Nasjonalparkstyret vil selv bruke veilederen aktivt som kunnskapsgrunnlag i veiledning og saksbehandling, og som grunnlag for revidering av forvaltningsplaner og diskusjon om styrets rolle i forvaltning av bygningsarven i verneområdene.

Veilederen er ment å være et hjelpemiddel til å forstå den lokale byggeskikken i Forollhogna-området, både for de som har eiendommer innenfor verneområdene, for kommunene og andre som er viktige forvaltere av bygningsarven. Veilederen vil også kunne brukes for de seterområdene som ligger utenfor verneområdene i de aktuelle kommunene.

Nasjonalparkstyret vil oppfordre de berørte kommunene rundt Forollhogna til å ta veilederen i bruk og aktivt formidle denne til egne saksbehandlere, politikere, til tiltakshavere og andre aktuelle aktører lokalt. Vi håper kommunene kan innarbeide veilederen i kommunale planer, og legge vekt på veilederens innhold i behandling av byggesaker, tilskuddsmidler mv.

Oppfølgende tiltak

1. Nasjonalparkstyret vil prioritere å følge opp veilederen med et særskilt vedlegg for byggesøknader - råd for søknader om byggetiltak, rutiner for saksbehandling/saksgang mv. Det vises til saksutredning.
2. Nasjonalparkstyret vil i samarbeid med kommunene særlig legge vekt på følgende:
 - Bidra til at byggeskikkveilederen blir satt på sakskartet i kommunene rundt Forollhogna
 - Bidra til innarbeiding av veilederen i kommunale planer
 - Legge vekt på kunnskapen i veilederen ved behandling av søknader
 - Bidra med formidling via kunnskapen til brukerne
 - Arrangere lokale møter – formidling av kunnskapen i samarbeid med lokale aktører
3. Nasjonalparkstyret vil fremheve betydningen av å diskutere og fordele ansvar for flere oppfølgende tiltak med lokale aktører/eiere, kommuner, fylkeskommuner, museer og andre fagmiljø:

Supplerende kunnskap (vedlegg til veilederen)

Veilederen bør over tid suppleres med ytterligere nødvendig kunnskap i vedlegg knyttet til bla. utføring av arbeid med restaurering, istandsetting og nybygging basert på materialkunnskap, gamle håndverkstradisjoner og håndverksteknikker.

Behov for kompetansedager og kurs

Det er behov for å gjennomføre kompetansedager og kurs for eiere, utførende snekkere/ håndverksmiljø for generelt å øke kompetansen hos de som skal utføre arbeidet. Hvem som tar videre tak i dette må drøftes med forvaltningsaktører og relevante fagmiljøer.

Økte ressurser til veiledning

Det bør jobbes videre med å få til økte ressurser til veiledning til brukerne/eierne – både i forhold til tilstandsvurderinger, planlegging av og søknad om tillatelse til tiltak, men også for bistand til søknad om tilskudd.

Uthus-prosjekt

For verneområdene i Forollhogna burde det vært et eget «uthus-prosjekt» ala Røros – for å kunne ivareta et utvalg viktige fjøs- og uthusbygninger som er truet av forfall innenfor verneområdene og i randsona til disse.

Saksprotokoll i Nasjonalparkstyret for Forollhogna – 27.11.2020

Behandling:

Innstillingen ble enstemmig vedtatt (7-0)

Vedtak:

Nasjonalparkstyret for Forollhogna er veldig fornøyd med den utarbeidede byggeskikkveilederen for verneområdene i Forollhogna, og vil gi ros til Norconsult as v/Birgit Wikan Berg for godt utført arbeid på vegne av fylkeskommunene og nasjonalparkstyret.

Nasjonalparkstyret setter stor pris på at det har vært mulig å få gjennomført arbeidet som et fellesprosjekt med Trøndelag og Innlandet fylkeskommuner. Det er av avgjørende betydning at prosjektet er gitt økonomisk støtte fra disse, tilskuddsmidler fra Riksantikvaren og tilskudd via ordningen «Utvalgte kulturlandskap».

Nasjonalparkstyret håper at veilederen kan bli et nyttig verktøy for mange og til inspirasjon for å ta vare på bygninger og viktige bygningsmiljø i regionen. Utdrag fra veilederen:

«Å tilrettelegge for fortsatt bruk av området og bygningene, basert på god innsikt i tradisjonene, er det viktigste virkemiddelet vi har for å oppnå formålet med vernet.»

Nasjonalparkstyret vil selv bruke veilederen aktivt som kunnskapsgrunnlag i veiledning og saksbehandling, og som grunnlag for revidering av forvaltningsplaner og diskusjon om styrets rolle i forvaltning av bygningsarven i verneområdene.

Veilederen er ment å være et hjelpemiddel til å forstå den lokale byggeskikken i Forollhogna-området, både for de som har eiendommer innenfor verneområdene, for kommunene og andre som er viktige forvaltere av bygningsarven. Veilederen vil også kunne brukes for de seterområdene som ligger utenfor verneområdene i de aktuelle kommunene.

Nasjonalparkstyret vil oppfordre de berørte kommunene rundt Forollhogna til å ta veilederen i bruk og aktivt formidle denne til egne saksbehandlere, politikere, tiltakshavere og andre aktuelle aktører lokalt. Vi håper kommunene kan innarbeide veilederen i kommunale planer, og legge vekt på veilederens innhold i behandling av byggesaker, tilskuddsmidler mv.

Oppfølgende tiltak

1. Nasjonalparkstyret vil prioritere å følge opp veilederen med et særskilt vedlegg for byggesøknader - råd for søknader om byggetiltak, rutiner for saksbehandling/saksgang mv. Det vises til saksutredning.
2. Nasjonalparkstyret vil i samarbeid med kommunene særlig legge vekt på følgende:
 - Bidra til at byggeskikkveilederen blir satt på sakskartet i kommunene rundt Forollhogna
 - Bidra til innarbeiding av veilederen i kommunale planer
 - Legge vekt på kunnskapen i veilederen ved behandling av søknader
 - Bidra med formidling via kunnskapen til brukerne
 - Arrangere lokale møter – formidling av kunnskapen i samarbeid med lokale aktører
3. Nasjonalparkstyret vil fremheve betydningen av å diskutere og fordele ansvar for flere oppfølgende tiltak med lokale aktører/eiere, kommuner, fylkeskommuner, museer og andre fagmiljø:

Supplerende kunnskap (vedlegg til veilederen)

Veilederen bør over tid suppleres med ytterligere nødvendig kunnskap i vedlegg knyttet til bla. utføring av arbeid med restaurering, istandsetting og nybygging basert på materialkunnskap, gamle håndverkstradisjoner og handverksteknikker.

Behov for kompetansedager og kurs

Det er behov for å gjennomføre kompetansedager og kurs for eiere, utførende snekkere/handverksmiljø for generelt å øke kompetansen hos de som skal utføre arbeidet. Hvem som tar videre tak i dette må drøftes med forvaltningsaktører og relevante fagmiljøer.

Økte ressurser til veiledning

Det bør jobbes videre med å få til økte ressurser til veiledning til brukerne/eierne – både i forhold til tilstandsvurderinger, planlegging av og søknad om tillatelse til tiltak, men også for bistand til søknad om tilskudd.

Uthus-prosjekt

For verneområdene i Forollhogna burde det vært et eget «uthus-prosjekt» ala Røros – for å kunne ivareta et utvalg viktige fjøs- og uthusbygninger som er truet av forfall innenfor verneområdene og i randsona til disse.